

Belső vizsga – Magyar
I. Irodalom

1. Az antikvitás irodalma

a) A görög mitológia:

Az ölümposzi (első 12) + egyéb istenek:	
Isten neve:	Minek az istene?
Zeusz	Főisten, a mennydörgés és a villámok istene
Héra	Zeusz felesége, a házasság, a születést védelmező istennő
Poszeidón	A folyók, az árvizek és földrengések istensége
Aphrodité	A szépség és a szerelem istennője
Héphaisztosz	A tűz istene, az istenek kovácsmestere
Apollón	A jövődölés, a fény, a zene, a gyógyítás, az íjászat istene
Hermész	Az istenek hírnöke, utazók istene, tolvajok védelmezője
Déméter	A földművelés, termékenység istennője
Artemisz	Az állatok, a vadászat istennője
Pallasz Athéné	A bölcsesség, kézművesség istennője
Árész	A háború és vérontás istene
Hesztia	Az otthon, a család istennője, az olümposzi láng őrzője
Hádész	Az alvilág istene, a holtak ura
Perszephoné	Az alvilág királynője, a halál istennője
Dionüszosz	A bor, szőlő, mámor istene
Héraklész	Az istenek védelmezője, az önfeláldozás megtestesítője
Héliosz	Napisten
Hébé	Az ifjúság istennője

- Fogalmak:**
 - mítosz → Monda, mese, történet. A mítosz istenekről, emberfeletti képességekkel rendelkező hősökről szóló elbeszélés.
 - mitológia → A mítoszok továbbmondása, e történetek célja hogy magyarázatot adjanak az univerzum és az emberiség természetére, keletkezésére. A modern szóhasználatban a mítoszok, hitregék összessége, a mítoszokkal foglalkozó tudományág.

Férfiuról szólj nekem, Múzsá, ki sokfele bolygott
s hosszan hányódott, földülván szentfalu Tróját,
sok nép városait, s eszejárását kitanulta,
s tengeren is sok erős gyötreelmet tűrt a szívében,
menteni vágyva saját lelkét, társak hazatértét.

Csakhogy nem tarthatta meg őket, akárhogy akarta:
mert önnön buta vétkeikért odavesztek a társak,
balgák: fölfalták Hüperión Éliosznak
barmait, és hazatértük napját ő elorozta.
Istennő, Zeusz lánya, beszélj nekünk is ezekből.

b) A görög irodalom:

- Az epika születése:
 - Homérosz: **Odüsszeia és Iliász**
↓ [eposz] (Homérosz: Odüsszeia részlet)
 - Homéroszi kérdés: Homérosz nem is volt létező személy vagy létező személy volt de nem ő írta mindkét eposzt (időkül.)
 - Fogalmak:**
 - eposz → Az epika legkorábban kialakult, nagy múltú műfaja. Verses formájú és nagy terjedelmű. Szereplői rendkívüli hősök, akik nagy tetteket hajtanak végre, akár kihathatnak az emberiség sorsára is.
 - hexameter → 6 verslábból*¹ álló sor, az 5. mindig daktilus (– u u)*².
 - időmértékes verselés → A rövid és a hosszú szótagok váltakozása adja meg a vers ritmusát.
 - Eposzi kellékek:
 - invokáció → Segélykérés (múzsától, istentől)
 - propozíció → Tárgy megjelölése (egy két mondat, miről fog szólni a mű)
 - in medias res → A dolgok közepébe vágó kezdés
 - enumeráció → Seregszemle, szereplők bemutatása
 - deus ex machina → Isteni beavatkozás
 - epitheton ornans → Eposzi jelzők (pl.: leleményes Odüsszeusz)
- A görög líra:
 - Költők, költeményeik:
 - Alkaios: **Az állam hajója, Bordal** [allegória, bordal]
 - Szapphó: **Aphroditéhez, Édesanyám! Nem perdül a rokka** [himnusz, dal]
 - Anakreón: **Töredék a halálról, Gyülölöm** [dal, epigramma]
 - Fogalmak:**
 - líra → Műnem, tárgyá ált. az alkotó értelemait, gondolatait, tapasztalatait tárja fel. Középpontjában a „költői én” áll.
 - elégia → Időmértékes formában írt lírai műfaj. Az ókori görög költészetben és a római irodalomban mindenfajta disztichonban írt költemény neve elégia volt. Az újkor óta elégia alatt a melankolikus hangulatú, emlékező jellegű, fájdalmat, bánatot, fáradt beletörődést, olykor bizakodó megnyugvást sugárzó lírai költeményeket értik.
 - pentameter → Daktilusokból és spondeusokból (– –)*³ álló verssor, a 3. és a 6. versláb csonka.
 - disztichon → Egy hexameter és egy pentameter kapcsolata.
 - epigramma → Rövid, tömör, csattanóra végződő költemény. Kedvelt versformája a disztichon. Eredetileg sírfelirat.
 - dal → Erős zeneiségű műfaj. Alapvető és egynemű érzések megszólaltatója.
 - himnusz → Vallásos jellegű, Istent, az isteni hatalmakat dicsőítő, hozzájuk segítségért fohászkodó, imaszerű ének.
 - allegória → Elvont fogalom érzékelhető képben való ábrázolása, amely az egész versben végig jelen van.
- A görög dráma:
 - Szophoklész: **Antigoné** [tragédia]
 - Szereplők: Iszméné (Antigoné testvére), Kreón, Antigoné, Haimón (Kreón fia), Teiresziasz, Eurüdiké (Kreón felesége)
 - Történet: A mű elején Antigoné elmondja húgának, Iszménének, hogy Kreón megtiltotta testvérük, Polüneikész eltemetését. Antigoné azonban megszegi a parancsot, mert lelkiismeretére hallgat, és ezzel szembekerül a királlyal. Kreón a hatalom, Antigoné az erkölcs törvényeit képviseli. A konfliktus végül tragédiába torkollik: Antigonét halálra ítélik, Haimón és anyja, Eurüdiké öngyilkosságot követnek el, Kreón pedig összeomlik büntudatában.
 - Fogalmak:**
 - dráma → Irodalmi műnem, párbeszédre épülő, többnyire színházi előadásra szánt alkotások összefoglaló neve.
 - akció → Színészi játék, gesztus, mimika, mozgás.
 - dikció → Színészek párbeszéde, monológja a színpadon.
 - tragédia → Drámai műfaj, értékvesztés megy benne végbe, s ez a nézőben katarzist vált ki. Középpontjában egy konfliktus áll, ahol a hős végül erkölcsi győztesként elbukik.
 - hármasság elve → Esztétikai fogalom, a hely, az idő és a cselekmény hármassága. Ezen elv szerint egy helyszínen, egy nap alatt játszódjon a történet, és egy szálon bontakozzon ki a cselekmény.
 - drámai szerkezet → 1. alapszituáció; expozíció, 2. bonyodalom, 3. kibontakozás, 4. tetőpont, 5. végkifejlet

c) A római irodalom:

- Költők, költeményeik:
 - Catullus: **Gyülölök és szeretek** [epigramma] (Catullus: Gyülölök és szeretek, Szabó Lőrinc ford.)
 - Vergilius: **Aeneis, IX. ecloga** [eposz, ekloga]
 - Horatius: **Thaliarchushoz** [óda]
 - Ovidius: **Átváltozások (mítoszgyűjtemény), Pygmalion** [verses elbeszélés]
- Fogalmak:**
 - ekloga → Gondolatok, érzések szembesítésére alkalmazott lírai műfaj hexameteres verseléssel. Idilli, bukolikus azaz pásztori világot mutat be. Eredetileg szemelvényt jelent. Az antik ekloga különösen kedvelt témái a szerelem és az erotika.
 - aurea mediocritas → „Arany középút”, „arany középszer” jelentéssel bíró horatiusi életelv.
 - carpe diem → Latin szállóige. Jelentése: Ragadd meg a napot! Él a mának!
 - toposz → Közismert irodalmi kép, cselekményelem. Gyakran visszatérő motívum, amely különböző korszakokban és különböző szerzők műveiben azonos jelentéssel bír.

Gyülölök és szeretek. Miért? Nem tudom én se, de érzem:
így van ez, és a szívem élve keresztre feszít.

*¹ Az időmértékes verselés ritmikai alapegysége, hosszú és rövid szótagokból áll

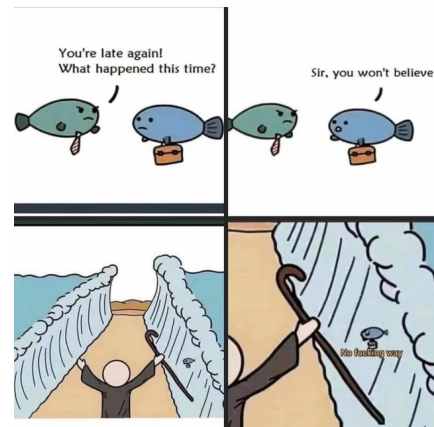
*² Egy hosszú, két rövid szótag

*³ Két hosszú szótag

2. A Biblia*⁴

a) Ószövetség (Ótestamentum) [zsidó Biblia]:

- [Teremtéstörténet \(Genezis\)](#) (Isten 7 nap alatt megteremti a Földet és az embert)
- [József története](#) (József megfejt a főpohárnok és főszűtmester álmát → kormányzó)
- [Kivonulás Egyiptomból](#) (Mózes kettéválasztja a tengert)
- [Zsoltárok könyve 23.](#)
- [Zsoltárok könyve 42.](#)
- **Fogalmak:**
 - Tóra → Mózesi könyvek, a Biblia ószövetségi részének első 5 könyve.
Jelentése: törvény.
 - Kánaán → Az Ígéret földje.
 - Genezis → A Biblia első könyve, a Teremtés könyve.
 - Édenkert → Paradicsom. Azon vidék neve, ahol az első emberpár, Ádám és Éva lakott a bűnbeesés előtt.
 - tudás fája → Almafa, melynek gyümölcséből evett Á. és É. A kígyó kísértésére, így Isten tilalmát megszegték. Kiűzték őket az Édenkertből.
 - próféta → „látó”, Istentől jövő üzenetet közvetít az embereknek, pl.: Mózes.
 - zsoltár → Vallásos tárgyú közösségi ének.

b) Újszövetség (Újtestamentum) [apostoli írások]:

- [Jézus Krisztus születése, megkeresztelése](#)
- Jézus tanításai: [Hegyi beszéd](#), [A magvető példázata](#)
- [Passió-történet](#) (Jézus szenvedéstörténete)
- [Jézus feltámadása](#)
- [Az irgalmas szamaritánus](#)
- [A tékozló fiú](#)
- [Pál apostol szeretethimnusza](#)
- **Fogalmak:**
 - evangélium → Jelentése: jó hír, örömhír. Az Újszövetség első 4 könyve. Szerzői: Máté, Márk, Lukács, János evangélisták. Jézus tanítását, beszédeit, születését, életét, szolgálatát, keresztre feszítését és feltámadását írják le.
 - apostol → Az a férfi, akit Jézus tanítványának kiválasztott és küldetést adott nekik. [12 apostol](#).
 - napkeleti bölcsek → Gáspár, Menyhért és Boldizsár. Szokás őket három királyoknak is nevezni, ám a Biblia nem nevezi őket királyoknak.
 - kálvária → Eredeti jelentése Krisztus keresztre feszítésének útja és helye. Tágabban valakinek a szenvedésekkel teli útja a rá váró halál felé.
 - Jelenések könyve → A Szentírás utolsó könyve; apokalipszis képei, végítélet. (János próféta)

*⁴ Köt. olv.: Részletek a Bibliából

3. A középkor irodalma [11-15. század]

a) Egyházi irodalom:

- Szent Ágoston: [Vallomások](#)
- [Halotti beszéd és könyörgés](#)
- Jacopone da Todi: [Himnusz a fájdalmas anyáról](#) [planctus]
- [Ómagyar Mária-síralom](#) [planctus]
- **Fogalmak:**
 - gregorián (ének) → A róm. kat. egyház egyszólamú, hangszerkíséret nélküli liturgikus kórus vagy szóló éneke latinul.
 - gótika → Az érett középkor művészetének egyik irányzata, de történelmi korszaknak is tekinthető.
 - legenda → Vallási tárgyú kisepikai műfaj. Általában egy vallási szempontból fontos személy, szent, pap, stb. életéről szól.
 - planctus → Síralom, siratóének, kedvelt középkori lírai műfaj, a himnusz egyik alfaja.
 - kódex → Kézzel írt középkori könyv. A kódex anyaga kezdetben pergamen (hártya), később papír. Az elkészült íveket fatáblák közé helyezték.

b) Lovagi és udvari irodalom:

- Anonymus: [Gesta Hungarorum](#) (A magyarok cselekedetei) [geszta]
- Walter von der Vogelweide: [A hársfaágak csendes árnyán](#) [dal]
- **Fogalmak:**
 - trubadúr → Olyan költők, aki a költészetet csupá kedvtelésből művelték. Költészetük főképp dalokból állt, amelyben a költő szíve hölgye iránti hódolatát, szerelmét adta elő.
 - minnesänger → Világi témát megéneklő német középkori dalszerző.
 - vágáns → Vándordíákok, akik világi témájú műveket írtak. A legismertebb, vágánsdalokat tartalmazó gyűjtemény a [Carmina Burana](#).
 - lovagregény → A lovag vitézségét, becsületességét, hősiességét bemutató, tanító célzatú epikus művek.

c) Dante Alighieri: [Isteni színjáték](#):^{*5} [eposz/komédia]

- Kiemelt szerep a hármas számnak:
 - A három állomás 9 körből, 9 gyűrűből, illetve 9 égből épül fel.
 - Paradicsom, Purgatórium – 33, 33 ének, Pokol – 34 ének => össz. 100 ének.
- **Fogalmak:**
 - Purgatórium → Az Isteni színjátékban a tisztulás hegye. A bűnösnek 7x kell megkerülnie, hogy a 7 főbűntől megtisztuljon.
 - tercina → Háromsoros versszak. Az egymást követő tercinák rímei összefonódnak, mivel a rímképlete aba / bcb / cdc.ű
 - emberiségköltemény → Drámai költemény. Nem előadásra, hanem olvasásra készül. Az emberi lét alapvető filozófiai kérdéseit vetik fel.

d) A középkor világi irodalma:

- François Villon: [A nagy testamentum](#)^{*5} [nagyreszt balladák]
- **Fogalmak:**
 - nomen est omen → Szállóige. A név végzet, a név intő, figyelmeztető jel.
 - argó és szleng → Argó: tolvajnyelv, célja: titkolózás, álcázás. Szleng: kis létszámú, sok időt együtt töltő, azonos foglalkozású vagy érdeklődési körű csoportokban születő csoportnyelv.
 - danse macabre → A haláltánc középkori eredetű allegorikus műfaj. A halál csontváz formájában táncba, majd sírba viszi az embereket.
 - testamentum → Jelentése: végrendelet
 - oktáva → Nyolcsoros versszak, 8 szótagból, keresztrímmel.
 - ballada → Eredeti jelentése: táncdal. A középkori ballada még műforma volt, 8–12 soros szakaszokból állt és 4–6 soros ajánlás kapcsolódott hozzá. A versszakok végén visszatérő refrénnel.
A modern ballada verses kisepikai műfaj. A romantika kora tette népszerűvé. Általában tragikus történetet mesél el. Sűrített, szaggatott előadásmód jellemzi, az úgynevezett „balladai homály”. Az időbeli kihagyások, a térbeli váltások és az elhallgatás egyaránt jellemzi. Arany János a legtöbb balladáját a skót-székely típusú népballadák mintájára írta.
 - oximoron → Kizáró ellentétet jelent. Ellentmondó fogalmakat szoros gondolati egységbe foglal, például édes mostoha.

^{*5} Kötelező olvasmányok (összes csak részletek)

4. A reneszánsz irodalma [15-16. század]

a) A humanista irodalom:

- Petrarca: [Pó, földi kérgem](#) [dal]
- Janus Pannonius: [Pannónia dicsérete](#) [epigramma], [Egy dunántúli mandulafáról](#) [(elégikus) epigramma]
Latin nyelven írt
- Bocaccio: [Dekameron](#)*⁶ [novellagyűjtemény]
- **Fogalmak:**
 - humanizmus → Filozófia, világnézet a XVI-XVII. századi Európában. Lényege az emberközpontúság, az egyén szabadsága, ami nem jelenti az Isten létezésének tagadását.
 - imitáció → Jelentése: utánzás.
 - reformáció → A 16. szd.-ban keletkező, a katolikus egyház ellen irányuló vallási és társadalmi-politikai mozgalom.
 - novella → Jelentése: újdonság, érdekes hír. Rövid terjedelmű kisepikai alkotás, cselekménye egy szálon fut. Kevés szereplővel, jellemző a csattanós befejezés.
 - szonett → 14 sorból, két quartinából és két tercínából álló versszerkezet.
 - quartina → 4 soros versszak.
 - anekdota → Konkrét hitelesség igényével fellépő rövid, csattanós történet, amely többnyire ismert személyek vagy események mulatságos jellemzését adja.

(Janus Pannonius)

Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,
S most Pannónia is ontja a szép dalokat.
Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,
Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!

(Janus Pannonius: Pannónia dicsérete)

b) A reformáció világi irodalma, históriák:

- Tinódi Lantos Sebestyén: [Eger vár viadaljáról](#)
- Gyergyai (Gergei) Albert: [História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról](#)

c) Líra a reformáció korában:

- Balassi Bálint: [Egy katonaének](#) [dal],
[Borivóknak való](#),
[Adj már csendességet...](#),
[Hogy Júliára talál](#) [dal]
- Költészete: szerelmes versek, vitézi versek és istenes versek
- A magyar nyelvű költészett első művelője
- William Shakespeare: [LXXV. szonett](#) [szonett]
- **Fogalmak:**
 - dallamvers → Éneklésre szánt, egy ismert dal ritmusára épülő vers.
 - poeta doctus → Tudós költő. Nagy műveltségű, több nyelven beszélő, tanult művész.
 - Balassi-strófa → Balassi költészetének vesformája, 3 sorból szerkesztett versszak, a 6+6+7 szótagos sorok a belső rímek által három egységre tagolódnak. A 6. és a 12. szótag összecseng. Az egész vers 3x3 azaz 9 strófából áll. Ütemhangsúlyos.
 - Balassa-kódex → Balassi költészetének nagy részét, világi verseit ez a kéziratos könyv őrzi.

(Balassi Bálint)

Vitézek, mi lehet ez széles föld felett
szebb dolog az végeknél?
Holott kikeletkor az sok szép madár szól,
kivel ember ugyan él;
Mező jó illatot, az ég szép harmatot
ád, ki kedves mindennél.

(Balassi Bálint: Egy katonaének részlet)

1 Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr!
Bujdosó elmémet ódd bűtől szívemet, kit sok kín fűr!

2 Sok ideje immár, hogy lelkem szomjan vár mentségére,
Orizd, ne hadd, ébreszd, haragod ne gerjeszd vesztiségére!

3 Nem kicsiny munkával, fiad halálával váltottál meg,
Kinek érdemeért most is szükségemet teljesíts meg!

(Balassi Bálint: Adj már csendességet... részlet)

d) Színház- és drámatörténet:

- William Shakespeare: [Romeo és Júlia](#)*⁶ [tragédia]
- **Fogalmak:**
 - vígjáték → Komédia. Konfliktusának megoldása szerencsés, az álértékek lepleződnek le, azok pusztulását mutatja be.
 - blank verse → Versforma, 10-11 szótagos, rímtelen sorokból áll. A reneszánsz kori angol drámák kedvelt formája.
 - monológ → A drámában annak volt eszköze, hogy a szereplő kizárólag a közönséggel közölhesse gondolatait (nyílt monológ). Máskor a szereplő mintegy önmagával vitázik döntése előtt. A szereplő belső vívódását szolaltatja meg.

*⁶ Kötelező olvasmányok (Dekameron: Első nap, 3. novella)

5. A barokk és a francia klasszicizmus irodalma [kb. 1575-1820]

a) Epika – Barokk és rokokó:

- Pázmány Péter: Alvinczi Péter uramhoz írt öt szép levél [vitairat]
- Zrínyi Miklós: [Szigeti veszedelem](#) [eposz]*⁷
- Dédapjának állít emléket
- Mikes Kelemen: [Törökországi levelek \(1, 32, 112\)](#) [levélgyűjtemény]*⁷
- Apáczai Csere János: [Magyar Encyclopaedia](#) [enciklopédia]
- **Fogalmak:**
 - manierizmus → A kb. 1530-tól 1600-ig tartó stílustörténeti korszak neve, mely a reneszánszot és a barokkot kötötte össze
 - barokk → 1570-1750 között jelentkező művelődéstörténeti korszak, korstílus. Bonyolult minták, gazdag díszítés, monumentalitás jellemzők rá.
 - ellenreformáció → Az ellenreformáció, más néven katolikus megújulás a katolicizmus törekvése volt mind vallási, mind társadalmi téren a protestantizmus térnyerése ellen cselekedni, és az elvesztett pozícióit visszaszerezni. Az ellenreformáció korszaka 1546 és 1648 közé tehető.
 - rokokó → XVIII. századi stílusirányzat, a barokk és a klasszicizmus korát összekötő stílus. Könnyedség, díszítettség, miniatűr képek kedvelése, boldogság és öröm hirdetése jellemzi.
 - retorika → Szónoklattan. Valaha az ékesszólás, ma már a hatékony önkifejezés, érvelés és vitatkozás tudománya is.
 - paradox → Önmagának látszólag ellentmondó, furcsa kijelentés. A lírai művekben látszólag ellentmond önmagának, de mégis belátható az állítás igazsága. Ilyen például a Himnuszban a „nem lelé honját a hazában” kifejezés.
 - körmondat → Művészien szerkesztett többszörösen összetett mondat.
 - prédikáció → Vallási szónoklat, egyházi beszéd.

(Zrínyi Miklós)

b) A kuruc kor lírája:

- [Rákóczi-nóta](#)
- [Őszi harmat után](#)

c) Az európai felvilágosodás:

- Jonathan Swift: [Gulliver utazásai](#) [utaztató regény/eszmeregény]
- Voltaire: [Candide](#) [tézisregény]
- Molière: [Tartuffe](#)*⁷ [vígjáték]
- Johann Wolfgang von Goethe: [Faust I.](#) [emberiségköltemény]
- Robert Burns: [John Anderson](#) [dal], [Falusi randevú](#) [helyzetdal]
- **Fogalmak:**
 - példázat → Tanító célzatú, erkölcsi tanítást tartalmazó epikus történet. Önálló műfajként rövid terjedelmű, de hosszan elmesélt történet.
 - szatíra → A római irodalomban vegyes témájú és versmértékű művek megnevezésére szolgált. Ma a valóság komikus-ironikus ábrázolására törekvő műveket nevezzük így, melyek célja egy társadalmi jelenség vagy a társadalom bírálata.
 - tézisregény → Egy regény, mely filozófiai vagy erkölcsi tételt cáfol vagy bizonyít.
 - pikareszk → A kalandregény egyik változata. Lazán összefűzött kalandok sorából áll. A kalandok száma, sorrendje változtatható, mivel az események alig hatnak a szereplők jellemére és világszemléletére.
 - paródia → Valaminek vagy valakinek a komikus hatású utánzása. Célja a nevettetés.
 - Sturm und Drang → A német felv. kori irodalom szellemi mozgalma, vezérgondolata az egyén és az érzelmek szabadsága.
 - racionalizmus → Filozófiai irányzat, az ésszerű (racionális) megismerést állítja a középpontba.
 - drámai költemény → Általában inkább olvasásra szánt drámai mű. Az emberi lét alapvető kérdéseire keresi a választ, ezért emberiségkölteménynek is nevezzük. Szereplői allegorikus alakok, eszmék megtestesítői.

d) A felvilágosodás korának magyar irodalma:

- Csokonai Vitéz Mihály:
[Dorottya vagyis a dámák diadalma a fárságon](#) [eposz],
[Az estve](#) [óda],
[A boldogság](#) [dal],
[Tartózkodó kérelem](#) [dal],
[Szerелеmdal a csikóbőrös kulacshoz](#) [(bor)dal],
[A Reményhez](#) [elégia],
[A Magánossághoz](#) [(elégico-)óda]
- Kazinczy Ferenc: [Tövises és virágok](#) [epigrammagyűjtemény]
- **Fogalmak:**
 - szentimentalizmus → 19. szd.-i stílusirányzat, jell.: a lemondás, a fájdalom; gyakori témái a szerelem, az élet elmúlása.
 - mecénás → A tudományok és a művészetek anyagi támogatója, pártfogója.
 - egzisztencia → Jelentése megélhetés, gazdaságilag biztonságos helyzet.
 - nyelvújítás → A nyelv életébe történő tudatos beavatkozás, melynek során az adott nyelvet korszerűsítik.
 - elégico-óda → Kettős hangvételű költemény. Az óda magasztos hangneme ötvöződik benne az elégia lemondásával.

(Csokonai Vitéz Mihály)

A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt.
Te lehetsz írja sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!

Szemeid szép ragyogása
Eleven hajnali tűz,
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.

Teljesítsd angyali szókkal,
Szeretőd amire kért:
Ezer ambrózia csókkal
Fizetek válaszóért.

(Csokonai Vitéz Mihály: Tartózkodó kérelem)

Földiekkel játszó
Égi tünemény,
Istenségnek látszó
Csalfa, vak Remény!
Kit teremt magának
A boldogtalan,
S mint védangyalának,
Bókol úntalan. –
Sima száddal mit kacsegtetsz?
Mért nevensz felém?
Kétes kedvet mért csepegtetsz
Még most is belém?
Csak maradj magadnak!
Biztatóm valál;
Hittem szép szavadnak:
Mégis megcsalál.

Kertem nárcisokkal
Végig ültetéd;
Csörgő patakokkal
Fáim éltetéd;
Rám ezer virággal
Szórtad a tavaszt
S égi boldogsággal
Fűszerezted azt.
Gondolattim minden reggel,
Mint a furge méh,
Repkedtek a friss meleggel
Rózsáim felé.
Egy híjját esmértem
Örömmnek még:
Lilla szívet kértem;
S megadá az ég.

Jaj, de friss rózsáim
Elhervadtanak;
Forrásim, zöld fáim
Kiszáradtanak;
Tavaszmom, vígságom
Téli bura vált;
Régi jó világom
Méltatlanra szállt.
Óh! csak Lillát hagytad volna,
Csak magát nekem:
Most panaszra nem hajolna
Gyászos énekem.
Karja közt a búkat
Elfelejténem,
S a gyöngykoszorúkat
Nem irigyleném.

Hagyj el, óh Reménység!
Hagyj el engemet;
Mért ez a keménység
Úgyis eltemet.
Érzem: e kétségbe
Volt erőm elhagy,
Fáradt lelkem égbe,
Testem földbe vágy.
Nekem már a rét himetlen,
A mező kisült,
A zengő liget kietlen,
A nap éjre dült. –
Bájosló lágy trillák!
Tarka képzetek!
Kedv! Remények! Lillák! –
Isten véletek!

(Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez)

*⁷ Kötelező olvasmányok: SzV. (részletek), Tl. (felsorolt 3), T (egész)

6. A romantika irodalma [19. század]

a) Klasszicizmus és kora romantika a magyar irodalomban:

- Berzsenyi Dániel:
[Osztályrészem](#) [elégico-óda],
[Levéltöredék barátnémhöz](#) [elégia],
[A közelítő tél](#) [elégia],
[A magyarokhoz](#) [óda]
- Kisfaludy Károly: [Mohács](#) [elégia]
- Kölcsey Ferenc:
[Himnusz](#) [himnusz],
[Vanitatum vanitas](#) [elégia],
[Zrínyi dala](#) [(politikai) óda],
[Zrínyi második éneke](#) [(politikai) óda],
[Nemzeti hagyományok](#),
[Parainesis](#)
- Fogalmak:**
 - recenzió → Publicisztikai műfaj, tárgyá valamely művészeti alkotás bírálata.
 - szinesztézia → Két különböző érzékterület összekeveréséből származó szókép: pl. lila dalra kelt egy nyakkendő.
 - vátesz → Jelentése: látnok, próféta. A költészetben a prófétai szerepben fellépő költő megnevezése. Petőfi ugyanezt a szerepet vállalta A XIX. század költői című versében.
 - gúnyirat → A gúnyirat vagy pamflet műfajában egy személy elleni támadást nem tényekre, hanem koholt vádak kiszínezésére építenek. Az irodalmi igénnyel megírt változatát az irodalom tagjai is alkalmazták egymás ellen.
 - archaizmus → Egy letűnt kor felidézése nyelvi, stilisztikai és egyéb elemekkel. A múltidézésen túl célja az ünnepi pátosz megteremtése is lehet.

b) Színház és dráma:

- Katona József: [Bánk bán](#) [dráma]*⁸

c) A külföldi romantika:

- Az angolszász romantika:
 - George Byron: [Don Juan](#) [verses regény]
 - Sir Walter Scott: [Ivanhoe](#) [lovagregény]
 - Edgar Allan Poe: [A Morgue utcai kettős gyilkosság](#) [novella]
- A francia romantika:
 - Victor Hugo: [A párizsi Notre-Dame](#) [romantikus regény]
- A német romantika:
 - Heinrich Heine: [Loreley](#) [dal]
- Az orosz romantika:
 - Alexandr Szergejevics Puskin: [Anyegin](#) [verses regény]
- A lengyel romantika:
 - Adam Mickiewicz: [A lengyel anyához](#) [hazafias óda]
- Fogalmak:**
 - verses regény → Kevert műfaj, ötvözi az epika és a líra műnemek sajátosságait. A történet összefűzése lazább, és a hangsúly az érzelmek kifejezésére helyeződik.
 - ateizmus → Jelentése: istentagadás.
 - byroni spleen → Byronról elnevezett magatartás a spleen. Életuntság, világfájdalom jellemzi.
 - l’art pour l’art → „Művészet a művészetért”. A művészetnek nem kell semmilyen célt szolgálnia. Az igazi művész feladata az örök szépség ábrázolása.
 - Anyegin-strófa → 14 soros versszak, 14 négyütemű sorból, 3db négysoros (kereszt- és páros rímű, illetve ölelkező rímű) és 1db kétsoros (páros rímű) egységből áll. Ritmusa jambikus.

d) Életművek a magyar romantika irodalmából:

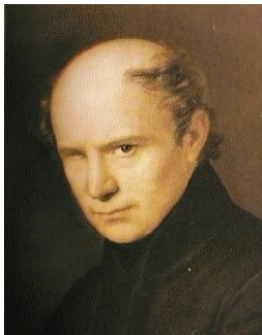
- Vörösmarty Mihály:
[Szózat](#),
[Gondolatok a könyvtárban](#) [bölcseleti óda],
[A merengőhöz](#) [elégico-óda],
[Az emberek](#) [látomásos töredék],
[Előszó](#) [rapszódia],
[A vén cigány](#) [rapszódia],
[Csongor és Tünde](#) [drámai költemény]*⁸
- Petőfi Sándor:
[A négyökrös szekér](#) [életkép],
[A bánat? egy nagy ocean](#) [epigramma],
[A természet vadvirága](#) [dal] (ars poetica),
[Fa leszek, ha...](#) [dal],
[Reszket a bokor, mert...](#) [dal],
[Minek nevezzetek?](#) [rapszódia],
[Egy gondolat bánt engemet](#) [rapszódia],
[A puszta, télen](#) [tájleíró költemény],
[A XIX. század költői](#) (ars poetica),
[Fekete-piros dal](#) [dal],
[A helység kalapácsa](#) [vígeposz, stílusparódia]*⁸,
[Az apostol](#) [elbeszélő költemény]
- Jókai Mór:
[A tengerszem tündére](#) [elbeszélés],
[A huszti beteglátogatók](#) [novella]*⁸,
[Az arany ember](#) [regény]*⁸
- Fogalmak:**
 - Kisfaludy Társaság → Kisfaludy Károly barátai, köztük Vörösmarty Mihály, 1836-ban Pesten alapították a Kisfaludy Társaságot. Kezdeti céljuk a költő életművének kiadása volt, de ennél több lett, a társaság az irodalomszervezés egyik intézménye, a szépirodalom támogatója volt.
 - gondolati óda → Gondolati ódáról akkor beszélünk, ha filozófia kérdéseket taglal, a költő eszmeifuttatásáról szól. Válfajai: himusz és rapszódia.
 - Rousseau → A francia felvilágosodás kiemelkedő alkotója. Nézeteit értekezéseiben fejtette ki.
 - kétszintes dráma → A kétszintes dráma két, egymással alá- és fölérendeltségi viszonyban lévő világszintet kapcsol össze.
 - ars poetica → Költői hitvallás.

Hervad már ligetünk, s diszei hullanak.
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.
Nincs rózsás labirinth, s balzsamos illatok
Közt nem lengedez a Zephyr.
(Berzsenyi Dániel: A közelítő tél)
1. vszk.

(Berzsenyi Dániel)

Romlásnak indult hajdan erős magyar!
Nem látod, Árpád vére miként fájul?
Nem látod a bosszús egeknek
Ostorait nyomorult hazádon?
(Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz)
1. vszk.

(Kölcsey Ferenc)

Partra szállottam. Levonom vitorlám.
A szelek mérgét nemesen kiálltam.
Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben
Izzada orcám.
(Berzsenyi Dániel: Osztályrészem)
1. vszk.

Te lásd meg, ó sors, szenvedő hazámat,
Vérkönyvel ázva nyög feléd!
Mert kánya, kígyó, féreg egyre támad,
És marja, rágja kebelét.
A méreg ég, és ömlik mély sebére,
S ő védtelen küzd egyedül,
Hatalmas, ó légy gyámja, légy vezére,
Vagy itt az óra, s végveszélybe dűl!
(Kölcsey Ferenc: Zrínyi második éneke részlet)

Hová lépsz most, gondold meg, oh tudós,
Az emberiségnek elhányt rongyain
Komor betűkkel, mint a téli éj,
Leírva áll a rettentő tanulság:
"Hogy míg nyomorra milliók születnek,
Néhány ezernek jutna üdv a földön,
Ha istenésszel, angyal érzelemmel
Használni tudnák éltök napjait."

(Vörösmarty Mihály: Gondolatok a könyvtárban)
részlet

(Vörösmarty Mihály)

Midőn ezt írtam, tiszta volt az ég.
Zöld ág virított a föld ormain.
Munkában élt az ember mint a hangya:
Küzdött a kéz, a szellem működött,
Lángolt a gondos ész, a szív remélt,
S a béke izzadt homlokát törölvén
Meghozni készült a legszebb jutalmat,
Az emberüdvöt, melyért fáradozott.
Ünnepre fordult a természet, ami
Szép és jeles volt benne, megjelent.

(Vörösmarty Mihály: Előszó részlet)

(Petőfi Sándor)

Fa leszek, ha fának vagy virága.
Ha harmat vagy: én virág leszek.
Harmat leszek, ha te napsugár vagy...
Csak, hogy lényink egyesüljenek.

Ne fogjon senki könnyelműen
A húrok pengetésihez!
Nagy munkát vállal az magára,
Ki most kezébe lantot vesz.
Ha nem tudsz mást, mint eldalolni
Saját fájdalomad s örömed:
Nincs rád szüksége a világnak,
S azért a szent fát félretedd.

A bánat? egy nagy ocean.
S az öröm?
Az ocean kis gyöngye. Talán,
Mire fölhozom, össze is töröm.

Ha, leányka, te vagy a mennyország:
Akkor én csillagá változom.
Ha, leányka, te vagy a pokol: (hogy
Egyesüljünk) én elkárhozom.

(Petőfi Sándor: A bánat? egy nagy ocean)

(Petőfi Sándor: Fa, leszek, ha...)

(Petőfi Sándor: A XIX. század költői)
részlet

*⁸ Kötelező olvasmányok: Bb, CséT (teljes), A hk (részlet), A hb, Az ae (teljes)

7. Lezárás:

a) Az összefoglaló szerkezete:

- Az összes rövidebb kötelező megtalálható kép formájában az összefoglalóban, a hosszabbak (pl.: eposzok, regények) meg vannak csillagozva (lásd élőláb leírás).
- Az összes kék színű, aláhúzott szöveg link. Rá kattintva megtekinthető az adott költemény stb.
- A fogalmak a zanza.tv-s videók alól vannak kiszedve.
- Az összes felsorolt mű és kötelező olvasmány és memoriter a 9-12.-es kerettanterv 9-10.-es részéből való.
- Az összefoglaló szerkezete a NAT 2012-es NKP és a zanza.tv felosztását követi.
- Az összefoglaló NEM tartalmazza a költők életét, és a stílustörténeti korszakokra is csak részlegesen tér ki!
- Az összefoglaló NEM feltétlen tartalmazza egyes fogalmak teljes leírását, sokszor rövidítve vannak és egyáltalán NEM tartalmazza az összes fogalmat.

b) Segítő anyagok a felkészüléshez:

- Az egész anyaghoz:
 - <https://zanza.tv/irodalom> → Ókortól Romantikáig [59 db ~5-6 perces videó]. (A videók egyben: <https://youtu.be/Fh8y1ptrxpY?si=BuoSmBUleIpec18p> [Az elejétől 5:12:15-ig])
 - Tankönyvi formában: https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_9_nat2020/,
https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_9_szovegyujtemeny_nat2020/,
https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_10_nat2020/,
https://www.nkp.hu/tankonyv/irodalom_10_szovegyujtemeny_nat2020/
- Kötelező olvasmányokhoz:
 - Holnap Témazáró csatorna [~10 perces videók] → [Antigoné](#), [Isteni színjáték](#), [Romeo és Júlia](#), [Szigeti veszedelem](#), [Tartuffe](#), [Bánk bán](#), [Csongor és Tünde](#) [kötelezők], [Candide](#), [Az apostol](#), [Anyegin](#) [törzsanyag, de nem kötelezők]
 - Kimaradt és már leírt kötelezők és a kerettanterv nagy része röviden, írásosan az alábbi oldalon megtalálhatók: https://mirolszol.com/temakor/9_osztaly/, https://mirolszol.com/temakor/10_osztaly/
- A kerettanterv az összes anyagrészsel, fogalommal, kötelező olvasmánnyal felsorolva itt tekinthető meg (Magyar irodalom 9-12. évfolyam): https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_evf